

Vrijeme ratnohuškačkog novinarstva

Piše: Branislava Opranović

Tekst je nastao u okviru projekta Living together koji je finansiran sredstvima Medijskog fonda Evropske unije. Projekat sprovode Nezavisno društvo novinara Vojvodine i Udruženje BH novinari. Monitor će u nekoliko nastavaka objavljivati skraćene verzije tekstova iz serijala Živjeti zajedno

Kada se nakon ratova hladno svode računi, žrtvama se posvećuje manji deo istorijske čitanke nego vinovnicima rata i ubicama(...)A na kraju, sasvim pri dnu skale, jesu novinari, koji, neretko rizikujući živote i egzistenciju, nisu prihvatali u svakom ratu značajnu im predviđenu i poverenu propagandističku ulogu, često, za „patriotske snage”, „veliku i važnu” koliko i ubijanje na frontu. A takvih novinara, o kojima je u ovom tekstu reč, i te kako je bilo u jugoslovenskoj klanici.

Sve je počelo „jogurt revolucijom”, odnosno ustavnim pučem u kojem je 1988. srušena do tada široka autonomija Vojvodine, čime je otvoren prostor za raspad Jugoslavije. Odmah nakon toga posmenjivani su glavni i drugi urednici i mnogi novinari Televizije i Radio Novog Sada, listova Dnevnik i Mađar soa. Miloševićeva garnitura je dovela svoje ljude, u većini slučajeva loše zanatlje, poltrone koji su se, pod plaštrom lažnog patriotizma, ponudili da budu izvršioci Miloševićeve političke volje (...) Pravi rat na frontu zapravo je počeo medijskim ratom.

Protiv načina pisanja, koji je za postulat imao neprofesionalnost, govor mržnje i huškanje na rat, u Vojvodini su se prvi pobunili novinari Televizije Novi Sad, potom Dnevnika i Mađar soa, Pančevca, Kikindskih, mnogih manjih, ali ne i manje značajnijih radio i TV stanica, kao i mnogih drugih listova na manjinskim jezicima poput Het napa, Naploa...

„Pobunili smo se početkom '90-tih protiv takve režimske prakse postavljanja čelnih ljudi i sve neprofesionalnijeg rada na Televiziji Novi Sad. Uspeli smo da se organizujemo, sproveli smo neposredne izbore na kojima su glasali

svi zaposleni. I tada su kolege među sobom izabrale najbolju garnituru novinara, koji su započeli jednu do tada nikada ponovljenu slobodu novosadske televizije”, priča Miodrag Mile Isakov, tadašnji novinar, koji je potom imao i političku, a posle pada Miloševića i ambasadorsku karijeru.

(...)Udruženje novinara Vojvodine zakazalo je Skupštinu na kojoj su imali nameru da posmenjuju celo rukovodstvo i da za počasnog člana imenuju Mihalja Kertesa, čuvenog prvorobora „jogurt” revolucije, Miloševićevog operativca od visokog poverenja, kadrovika vojvodanskih medija, poznatog po rečenici: „Ako se ja kao Mađar ne

Hajka na Stav

Tokom 1990. i 1991. godine, Stav je bio jedan od najčitiranjih i u drugim novinama najprenošenijih listova, što je smetalo onima koji se nekompetentnošću i brutalnošću obračunavaju s onima koji drugačije misle. Konačno, 15. februara Dragan Radević i Vuko Begenišić, pod čijom je vlašću ugašeno 17 Dnevnikovih izdanja, donose odluku o ukidanju Stava. Odluka je bila privremena, ali se neograničeno produžila.

bojim Srba...”

„Bio sam na toj sednici i znao sam da će se to direktno odraziti i na našu televiziju. Na parčetu papira sam napisao inicijativu za formiranje jednog nezavisnog društva novinara i pustio taj papir da ide u krug. Kad se papir vratio, na njemu su stajali potpisi gotovo svih prisutnih u sali, koji su time dali saglasnost za formiranje nove, nezavisne novinarske organizacije. Ustao sam i saopštio onima koji su vodili sednicu da je to osnivački skup Nezavisnog društva novinara Vojvodine (NDNV) i da se oni premeste u drugu, manju salu, jer će im biti više nego dovoljna”, kaže Isakov.

• PROTEST RADNIKA DNEVNIKA

(...) Pet meseci nakon osnivanja NDNV u julu 1990. dogodio se uvodni incident, koji je prethodio prvo smenjivanju novinara Televizije Novi Sad, a nakon toga i sklanjanju „neposlušnih” novinara Dnevnika, Mađar soa, kao i mnogih nezavisnih intelektualaca, saradnika medija sa manjinskim jezičkim izrazom (...)

Rat olovnim slovima trajao je i na stranicama Dnevnika, tada a i danas jedinog dnevnog lista na srpskom jeziku u Vojvodini. Pred katolički Božić 1992. na prvoj stranici ovih novina objavljen je naslov *Vukovar gori kao božićna jelka!* U Dnevniku, čiji su novinari u tom trenutku bili najbrojniji članovi NDNV-a, svakodnevno je trajala borba profesije protiv diktata režima Slobodana Miloševića, koji su se odvijali pod medijskim sloganima „proteraj, ubij, zakolji...”

„Pobuna u Dnevniku počela je u maju 1993, u godini koja je po mnogo zala ostala zapamćena u istoriji naroda Jugoslavije i njihovih medija”, priča novinar i nekadašnji glavni urednik tog lista Petar Petrović.

Na čelu Dnevnika se tada našao izvesni Dragan Radević, provereni kadar Miloševićeve SPS, koji je podsticao neprofesionalnost i govor mržnje, a njemu naklonjeni novinari, kao da su se nadmetali ko će težu kvalifikaciju da izmisli ili prenese (...)

To je bilo vreme kada je gost urednika lista Poljoprivrednik - koji je deo medijske kuće Dnevnik - Obrada Lučića i Mirjane Til bio - Vojislav Šešelj. Na poklon je dobio tortu i kozačku sablju, kao zahvalnicu za sve što je učinio za Srbiju i srpstvo. Šešelju je oružje predstavljeno kao prava sablja, a kupljena je na Najlon

pjacu nova, plehana, kojom je vođa radikala u hodniku, u zgradi Dnevnika, zamahivao i pokazivao kako treba saseći neprijatelja!

Ambijent je bio povoljan za svaku vrstu protesta: novinari su zahtevali da se prekine sa takvom uredivačkom politikom i dobar deo redakcije Dnevnika se odazvao pozivu članova NDNV (koji je u Dnevniku imao stotinjak članova) da se stupi u štrajk i obustavi izlaženje lista.

„Štrajk je počeo u petak 21. maja 1993, a u subotu se Dnevnik, po prvi put u svojoj istoriji, od kada je osnovan 1943. nije našao pred čitaocima”, priča Petar Petrović.

Usledila su pismena obaveštenja o otkazima, a članovima Štrajkačkog odbora bio je zabranjen ulazak u zgradu Dnevnika...

U narednih 45 dana, koliko je trajao štrajk, svakodnevno je izlazio Štrajkački Dnevnik, svojevrsni bilten časnih dana istorije ovog lista. Podržavali su ih i intelektualci poput Aleksandra Tišme, Tibora Varadija, Lasla Vegela, Aleksandra Lučića, Dušana Popova... Nije bilo važnijeg novinarskog imena, uz kolege fotoreportere, koji nisu

Urednik revolveraš

Ljubimac pokrajinskih SPS, JUL i radikalih političara u vreme rata, urednik u listu Poljoprivrednik, Obrad Lučić, krajem maja 1993. godine, pretio je ubistvima štrajkačima u Dnevniku i njihovim porodicama. Potom se zabarikadiro u svoju kancelariju i odatle pretio da će ubiti neke od kolega. Pretnja je dobila na ozbiljnosti time što je pomahnila Obrad zaista kod sebe imao revolver!

učestvovali i podržavali štrajk u Dnevniku (...)

Paralelno sa protestima novinara u redakcijama na srpskom jeziku, trajala je borba novinara u medijima na jezicima nacionalnih manjina, koji su delili sudbinu takozvanih većinskih medija. Posebno su se isticali novinari medija na mađarskom jeziku i slobodni inetelektualci koji su sarađivali sa dnevnim listom Mađar so, subotičkim nedelnjnikom Het nap i novosadskim listom Čaladi ker, te sa RTV Novi Sad.

U političkom nedelnjiku Naplo radili su najbolji novinari i pisci mađarskog jezičkog izraza u Vojvodini i vrhunski intelektualci, kao što su Gabor Bodis, Arpad Nemet, Laslo Vegel, Oto Tolnai, Karolj Keseg i drugi. Nedelnjnik je bio izrazito kritičan i opozicioni, pisao je i prenosio mišljenja koja se nisu mogla pročitati u „zvaničnim” medijima (...)

Pozivi na antiratne akcije, kritike fašisoidne politike Miloševića i njegovih saradnika, solidarisanje sa proganjениm sugrađanima nesrpske nacionalnosti, mogle su se, za razliku od režimskih medija, pročitati i na stranicama lokalnog nedeljnika Kikindske. Te novine, na srpskom i na mađarskom jeziku, bile su izrazito građanske orientacije i veliki trn u oku Miloševićevom režimu i svom zlu koje su indukovali šešeljevc i njima bliski ideološki istomišljenici. Krajem devedesetih godina, osnivač i glavni urednik Željko Bodrožić više puta je kažnjavan, naročito u vreme sprovodenja drakonskog Zakona o informisanju 1998. i 1999. kada je na čelu Ministarstva informisanja Srbije bio sadašnji predsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić.

Kikindske su tada bile najkažnjavaniji medij u Srbiji (...)

Svi naši sagovornici slažu se u jednom: i danas bi, pogotovo u medijima u Vojvodini bilo i te kako mnogo razloga za reagovanje, štrajkove, pobune... Ali, na žalost, tog naboja, ne samo u medijima, već i u čitavom građanskom društvu - nema!

(Nastavlja se)

Pravednik svijeta i srpski izdajnik

Piše: Samra Salihović

Tekst je nastao u okviru projekta *Living together* koji je finansiran sredstvima Medijskog fonda Evropske unije. Projekat sprovode Nezavisno društvo novinara Vojvodine i Udruženje BH novinari. Monitor će u nekoliko nastavaka objavljivati skraćene verzije tekstova iz serijala Živjeti zajedno

Lazar Manojlović, humanista i pravednik, već dvadeset i dvije godine otvoreno govoriti i piše o zločinima koje su počinili pojedini pripadnici srpskog naroda. Prijetili su mu i pokušali ga ubiti zbog toga, ali on ne odustaje, zbog čega je i danas, baš kao i u periodu od 1992. do 1995. godine, životno ugrožen i napadan kao „srpski izdajnik i dušmanin srpskog roda”.

Zbog otpora koji je pružao gospodarima rata u Bijeljini, Lazara Manojlovića - učitelja i humanista - i danas u Republici Srpskoj tretiraju kao srpskog izdajnika. U vrijeme kada su „arkanovci” harali Semberijom, Manojlović se odlučno suprotstavio njihovom entičkom čišćenju. Nije dozvolio da se po naredbi čelnika SDS-a iz škole istjeraju svi Bošnjaci i Hrvati. Spašavao je Bošnjake i iz zloglasnog logora Batković, tražeći da ih puste jer mu „trebaju u školi”. Mnogima je pomagao da sigurno napuste grad. Spašavao je koliko je

mogao svoje sugrađane od zlikovaca otvoreno se suprotstavljući politici zločina. Zbog toga je smijenjen s pozicije direktora škole, i bio u situaciji da su mu po čitav redenik ispaljivali iznad glave.

Zbog njegovih hrabrih i humanih djela za vrijeme i poslije rata, u Padovi mu je 2008. godine uručeno prestižno priznanje - Pravednik svijeta, koje se dodjeljuje najistaknutijim svjetskim borcima za ljudska prava.

No, mnogi mu „izdaju” ni danas nisu oprostili. Za njega je medijski prostor u Republici Srpskoj potpuno zatvoren, a njega samog raznim metodama zastrašivanja pokušavaju učutkati.

„Prije nekoliko mjeseci u Bijeljini, prilikom promocije moje knjige *Knjiga tuge i opomene* i premijere dokumentarca posvećenog meni *Buntovnik s razlogom*, opštinski čelnici su, iz neke tame, pokušali da to književno-filmsko veče razbiju. Ispred zgrade je došao veliki broj policajaca. Nije to za mene bilo ništa novo. Prije mi je takve stvari priređivao vladika Kačavenda, a sada to radi Mićo Mićić, gradonačelnik Bijeljine. Njih dvojica su povezani kao spojeni sudovi.

Kačavenda je bio semberski vladika, a Mićo je bio, i sada je, semberski šerif. Dan prije promocije prišao mi je školski drug, inače poznato sportsko ime, i molio me da mu oprostim što neće doći na promociju knjige. Ne smije, kaže, jer ako čuje Mićo Mićić, teško njemu. To je neprijatno čuti od čovjeka za kojeg znam da me istinski cijeni i poštuje. Uprkos svemu, promocija je uspjela. Došlo je oko 430 ljudi, što je rekord za Bijeljinu u posljednjih trideset godina. Tada sam rekao da je lakše preživjeti drinski cunami, nego demokratiju gradonačelnika Miće Mićića.

On se samo strancima predstavlja kako je veliki demokrata, a Bijeljina demokratska opština. Ta i takva Srpska demokratska stranka je u Bijeljini na vlasti od 1991. godine. Ta ista Srpska demokratska stranka izvršila je genocid, izvršila urbicid, isto tako izvršila je agrocid, jer je najbolja imanja pretvorila u građevinsko zemljiste. Samo je Momčilo Krajišnik u onoj čuvenoj koloni 1995. godine, poveo sa brda 60 hiljada ljudi i doveo ih u Bijeljinu”, priča Manojlović.

Manojlović rat u BiH definiše kao „vjersko-zvjerski pokolj”. Za beogradski list *Republiku* napisao je niz tekstova o Srebrenici jer ga je, kako kaže, bilo stid što su zločin takvih razmjera počinile psihopate koje pripadaju njegovom narodu. Stid gaje, veli, i što još uvijek mnoštvo „velikih Srba” ne priznaje zločin svjetskih razmjera počinjen u Srebrenici i što pokušavaju da „taj krvavi srpski cunami porede i pravdaju sa drugim zločinima”.

On je jedini koji je u ratnoj i poratnoj Bijeljini imao hrabrosti javno govoriti o srpskim zločinima. Bošnjaci iz Bijeljine njegovu hrabrost danas poštuju i cijene.

„Bošnjaci iz Bijeljine istinski me vole. Pridruži mi na ulici i stisnu ruku, ali se ipak okreću da ih neko ne vidi. Moć političkih stranaka koje su na vlasti jeste u tome što drže ljudi u strahu. Kada su Staljina pitali da li voli da ga narod cijeni iz ubjedjenja ili straha, Staljin je kao iz topa rekao - iz straha. Novinari pitaju zašto, a on kaže - ubjedjenja se mijenjaju, a strah nikada. Tako da u Bosni i Hercegovini još uvijek vladaju strah, mine, rane i mržnja. To su četiri jahača bosanskohercegovačke apokalipse. Rana je puno, straha i mržnje isto tako, a i stotinu hiljada mina je prisutno u našoj stvarnosti. Bosna i Hercegovina

je geografski lijepa za oči, ali teška za dušu. Zato što je bezdušnici razoriše. U glavi Milorada Dodika mi smo već u Srbiji ili u Rusiji. Kada isti taj Dodik treba da nam smanji penziju, onda nudi nemušta objašnjenja”, kaže Manojlović.

(...) Kačavenda je 1993. godine, na Svetog Savu, u crkvi koja se nalazi preko puta škole u kojoj je Manojlović bio direktor, kazao: „Mi ovdje, Bože me oprosti, imamo najvećeg izdajnika svih vremena, komunjanu koja je došla iz Tuzle da uništi srpsku djecu”. Nakon tog njegovog govora, Manojlović nije mogao po 16 sati izaći iz škole na ulicu. Međutim, Manojlovićeva borba protiv kriminalca, pedofila i razvratnika, episkopa Kačavende, trajala je sve dok ga Sveti sinod Srpske pravoslavne crkve nije penzionisao.

Napisao sam reagovanje na tekst i reportažu o Kačavendi i njegovom ‘malom Versaju u Bijeljini’, objavljenom u časopisu *Glorija*. Tu sam, u 14 tačaka, nabrojao sva zla koja je Vasilija

Kačavenda učinio u Semberiji i kazao da je on najveća sramota Srpske pravoslavne crkve i Srba, a zlo za sve druge narode.

Naravno, reagovanje nije objavljeno u *Gloriji*, ali je glavni urednik bio pošten pa je moj tekst poslao listu *Republika* koja ga je i objavila. Tada su mi najviše prijetili. I tada je, uslovno rečeno, počeo moj rat protiv zlodjela Vasilija Kačavende, koji je trajao sve dok nisam postao jedan od pobjednika. Međutim, ostao je Kačavendin nevidljivi duh koji i dalje ovdje vlada. Gradonačelnik Mićo Mićić potpisao je peticiju da se Kačavenda rehabilituje. Kačavenda čak i nije otiašao dalje od Bijeljine. Živi u pozlaćenom manastiru Svetе Petke, pored Bijeljine, odakle posmatra šta ko govor i radi, i ima veliki uticaj na njegovog nasljednika, episkopa Hrizostoma”, kaže Manojlović.

(...) Kada je proglašen Pravednikom svijeta, svi mediji u Republici Srpskoj ignorisali su tu u vijest, koju su inače prenijeli svi poznati svjetski mediji. Manojlović isti tretman u medijima

RS-a ima i danas.

„Meni je etiketa najvećeg srpskog izdajnika priljepljena početkom rata u BiH i nikada se ne može odlijepiti. Kada sam dobio u Italiji nagradu Pravednik svijeta zvanično me je primio predsjednik Predsjedništva BiH Željko Komšić. Bio sam lijepo primljen. Takode, na svečan način primljen sam kod gradonačelnika Tuzle Jasmina Imamovića. Sva sredstva informisanja u Federaciji BiH, printana i elektronska, o meni su afirmativno pisala. Međutim, u Dodikovom entitetu ta vijest nikada nije objavljena. To se za njih nije desilo. Mjesec dana kasnije srećo me je gradonačelnik Mićić, izvinjavao se što me on nije zvanično primio i obećao da će to uraditi sljedeće sedmice. I uradio je” (...).

Vladika Hrizostom priznaje da sam na Svetog Savu, kada sam bio još direktor osnovne škole, proglašen najvećim srpskim izdajnikom svih vremena. Tada sam odbio da dam отказ učiteljima Bošnjacima i Hrvatima i iz škole istjeram nesrpsku djecu. Odbio sam da sa učenicima srušim spomenik narodnog heroja Radojke Lakić i školi dam naziv Srpska škola. Međutim, ne vjerujem da će Sinod SPC-a ikada povući tu optužbu. Isto kao što patrijarh Pavle nije htio povući svoju izjavu sa Pala, da je Ratka Mladića i Radovana Karadžića ‘sam Bog poslao’ da konačno naprave srpsku državu. Puno je toga prljavog u djelovanju Srpske pravoslavne crkve” (...).

Brojne nagrade koje je Manojlović tokom svog radnog vijeka dobio dokaz su da je bio jedan od najboljih pedagoga na prostoru bivše Jugoslavije. Dobitnik je nagrade za životno djelo u pedagogiji „Dr Vojislav Bakić”, koju mu je dodijelio Pedagoški pokret Jugoslavije iz Beogradu. Prije rata dobio je jugoslovensku nagradu „Najdraži učitelj” za rezultate postignute u obrazovanju i vaspitanju učenika. Zbog toga je često i pozvan da govori o stanju u kojem se nalazi školstvo, o poplavi divljih diploma i o ulozi učitelja.

(Nastavlja se)

OTPOR ZLOČINU:
Lazar Manojlović

Spomenik neznanom deztertu

Pišu: Darko Šper, Norbert Šinković, Maja Leđenac

Krajem osamdesetih godina prošlog veka u Srbiji je došlo do masovne nacionalističke političke mobilizacije koju je predvodio Slobodan Milošević. Taj pokret obuhvatio je najširi sloj društva, najveći broj inteligencije i najviše stanovništva. Ali, već od početka Miloševićeve vladavine javili su se otpori i formirane su i političke i građanske organizacije koje su osporavale nacionalizam kao politički program. Stvari su se radikalizovale početkom devedesetih godina, kada je počeo rat.

Početkom rata u Hrvatskoj počele su i masovne vojne mobilizacije, posebno u Vojvodini, što je dovelo do prvih protesta u nekoliko gradova, ali i odbijanja odlaska na front. Mirovnjac iz Vojvodine sve vreme su održavali kontakte sa antiratnim organizacijama iz Bosne i Hrvatske. Krajem leta 1991. godine delegacije antiratnih aktivista iz sve tri zemlje posetile su tadašnjeg predsednika Hrvatske Franju Tuđmana i Srbije Slobodana Miloševića. „Tuđman nas je primio, Milošević nije, već je za to odredio Budimira Košutića. Već tada smo znali da ove posete neće imati nikakvog efekta”, kaže politikolog Miroslav Samardžić, mirovni aktivista iz Zrenjanina.

Ipak, jedan deo građana nije odustao. Tako su se rodili, negde iz straha a negde iz besa, antiratni protesti (...).

Antiratni aktivisti u Zrenjaninu su 1991. godine bili organizovali potpisivanje peticije kojom su od Generalštaba JNA tražili da se vojska ponaša neutralno i da radi na smirivanju sukoba, a ne na njihovom intenziviranju. Za samo nekoliko sati skupili su 500 potpisa podrške.

U vreme prve veće mobilizacije u Zrenjaninu, vojni pozivari su po

ljude dolazili u ranim jutarnjim satima, kada je većina njih bila kod svojih kuća.

Zrenjaninac Branislav Knežević našao se u prvoj grupi rezervista koja je iz ovog grada upućena na ratište kod Erduta. Ukupno je mobilisano oko 400 ljudi, a njemu je poziv stigao oko 4 sata ujutro. Pisalo je: „Poziv na vojnu vežbu“.

„Ti si u transporteru ništa ne znaš, čuješ samo sporadične pucnjeve. Bilo je uplašenih ljudi koji su bili dezorientisani. Vojna komanda je bila totalno konfuzna, posebno od momenta dolaska u Erdut. Vojska nam je preventivno punila glavu da su tu najveće ustaše i pokazivali nam jednu srušenu kuću koju je tenk sravnio sa zemljom, a nalazila se na svega 50 metara od našeg položaja. Ko je shvatio - shvatio je“, priseca se Knežević.

Nakon nekoliko nedelja pro-

Tekst je nastao kao dio projekta *Living Together*, koji sprovode Nezavisno društvo novinara Vojvodine i BH novinari, a koji je finansiran sredstvima Medijskog fonda Jačanje medijske slobode u Srbiji Evropske unije, Delegacija Evropske unije u Srbiji. Sadržaj priloga je isključivo odgovornost realizatora projekta i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije

vedenih u Erdutu, po povratku u Zrenjanin, „rezervisti“ su spontano organizovali protest u centru Zrenjanina, gde su svoj gnev izbacili tako što su zapalili hrvatsku zastavu (...).

Miroslavu Samardžiću je bilo jasno da antiratna akcija neće imati

JNA JE MUŠKARCE
SKUPLJALA USRED NOĆI:
Protest u Senti

većeg efekta jer su društvena elita i većina stanovništva bili ujednjeni oko ratnohruškačke politike. „Bili smo marginalizovani, ali smo ipak dobili 'priznanje' od generala Kadijevića koji je u jednom trenutku rekao da su antiratni aktivisti uspeli da spreče masovnu mobilizaciju u Srbiji, što ipak nije bilo tačno“, kaže Samardžić i podseća da se oko 92 odsto vojnih obveznika u Zrenjaninu odazvalo mobilizaciji (...).

Senta, gradić na severu Bačke u Vojvodini, sa pretežno mađarskim životom, u novembru 1991. godine je bilo mesto građanskih protesta. U masovnoj mobilizaciji oko 450 njih dobilo je poziv za učešće u ratu u Hrvatskoj, što je izazvalo talas protesta.

JNA je muškarce „skupljala“ usred noći, najčešće od dva posle ponoći do šest ujutro. Neretko su predstavnici vojske i na radnim mestima tražili muškarce da im uruče poziv za

mobilizaciju. Jedan od mobilisanih bio je i Jožef Bodo. Kao rezervista u okviru jedinice teritorijalne odbrane odvezen je u selo Tornjoš, dvadeset kilometara od Sente. Tamo je bio smešten u barakama, gde su spavali na vlažnoj slami i gde im je rečeno da idu na „petodnevnu vojnu vežbu“.

„Ali, onda su nam saopštili da moramo potpisati izjavu da smo dobrovoljci. Kategorički smo odbili takav zahtev. Sutradan je i naša rodbina saznaла da se zapravo ne radi o vojnoj vežbi već o odlasku na ratište. Oni su došli masovno na ta zborna mesta, i štitili nas svojim prisustvom. To je trajalo tri dana. U to vreme se svašta dešavalo: pretili su nam, dolazili su visoki čelnici vojske sa specijalnim

jedinicama, svi naoružani, da vrše pritisak na nas. Petog novembra smo položili oružje koje je bilo podeljeno ranije, i sa članovima porodica, krenuli smo nazad za Senu“, priseca se Bodo (...).

Početkom devedesetih godina prošlog veka, među jugoslovenskim republikama postojala je i ona jedna koja nikada nije bila priznata, a postojala je svega 96 dana. Bila je simbol nenasilnog otpora prema ratu, nasilnim mobilizacijama i nacionalističkoj politici. Nije imala teritoriju, ali je imala Ustav, grb, predsednika i ambasadora. Njen himna bila je Ravelov „Bolero“, muzika koja je, prema rečima osnivača te republike, sjajno reflektovala želju građana da se nakon tihih tonova postaje sve glasniji i jači. Bila je to Duhovna Republika "Zicer" (...).

Aktivisti Mirovne grupe Sombor tih su godina učinili mnogo za ljudе

koji su mislili da su u ratu izgubili i deo svog identiteta. Jedni od njih su bračni par Ivan i Manda Prišing, koji su u obližnjem mađarskom gradu Baji organizovali susrete rodbine i prijatelja iz Hrvatske i Srbije, u vreme pokidanih svih mogućih veza. Ovaj bračni par mnogo je učinio i u organizaciji pomoći koju su Srbima prognanim nakon „Oluje“ 1995. godine pružili meštani Bačkog Monoštora, sela pokraj Sombora pretežno naseljenog Hrvatima-Sokcima, kojeg samo Dunav razdvaja od Hrvatske.

Meštani tog sela su primili oko 230 programih Srba i svih 60 porodica su dočekali kao svoje, dali im na korišćenje nenastanjene kuće ili pomoćne prostorije i na različite načine im pomogli i uticali na to da se što lakše uklope u novu sredinu. Iako je nesreća koja ih je snašla bila prevelika, nova sredina ih je do te mere prihvatile da dugo nisu bili ni svesni da su im prve komšije ustvari pripadnici naroda s kojim su u Hrvatskoj ratovali (...).

O ovim pričama, o ljudskim potezima devedesetih, današnje društvo čuti kao da ih se stidi. Sećanja na one ljude koji su ostali ljudi, pa makar i zbog straha koji je često bio glavni okidač, prepričavaju se samo u privatnim krugovima.

Ipak, sociološkinja Janja Beč Nojman tvrdi da je u Vojvodini deserterstvo bilo specifično i posebno zato što je imalo najveće razmere. Prema zvaničnim procenama, Vojvodina je imala 200.000 desertera. Neki su se skrivali, neki pobegli iz zemlje, a bilo je i onih koji su zbog takvog pacifističkog ubedjenja završavali po zatvorima i bivali mučeni (...).

„U takvom jednom okruženju da se pojavi tako masovan otpor, koji je bio nenasilan, je civilizacijski pomak i mislim da je to za Vojvodinu nešto čime ona treba da se ponosi“, kaže Janja Beč Nojman, koja je ranije predložila i da se napravi spomenik deserterima.

(Nastavlja se)

Čika Jovina podrška

Piše: Hana Bajraktarević

Unijih se možeš pouzdati i uvjek možeš računati na njihovu pomoć”, kažu stipendisti Udruženja Obrazovanje gradi BiH, a to Udruženje je za proteklih 20 godina rada stipendiralo, ili na neki drugi način pomoglo školovanje, oko 55.000 djece iz cijele BiH.

Od osnivanja 1994. godine Udruženje je prikupilo 12,93 miliona KM – od 7.583 KM u 1994. do 1,65 miliona KM u 2013. godini (....) Među stipendistima je bilo 46 posto djevojaka i 54 posto mladića.

Mersud Selman iz Bihaća, koji je diplomirao na Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu, kaže da ne zna kako bi završio fakultet bez te stipendije: „Fakultet sam završio praktično gladan. Jedini sigurni izvor prihoda mi je bila ta stipendija, i tih 100 KM sam razvlačio, trošio po

jednu-dvije KM dnevno. Ta podrška mi je mnogo značila i ne znam kako bih bez toga. Zarađivao sam još prodajući svoje slike i učestvujući u raznim performansima, ali tih 100 KM su bili jedini sigurni prihod. I moj brat je bio njihov stipendista tokom svog školovanja. Mi smo u ratu ostali bez oca i to je bio osnov da dobijemo stipendiju, ali mislim da sam je opravdao ocjenama i uspjehom na fakultetu, trudom i radom koji sam uložio.”

Studentica završne godine Ekonomskog fakulteta u Sarajevu, Emina Pavica, ima brata i sestru i u jednom trenutku su sve troje bili stipendisti: „Moj brat je bio stipendista Udruženja, a ja sam svakodnevno volontirala na brojnim projektima na kojima je Udruženje radilo. Mi smo izgubili oca u ratu i nekako su nam Udruženje i čika Jovo uvjek davali podršku i

Tekst je nastao kao dio projekta *Living Together*, koji sprovode Nezavisno društvo novinara Vojvodine i BH novinari, a koji je finansiran sredstvima Medijskog fonda *Jačanje medijske slobode u Srbiji* Evropske unije, Delegacija Evropske unije u Srbiji. Sadržaj priloga je isključivo odgovornost realizatora projekta i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije

• OBRAZOVANJE GRADI BIH: Jovan Divjak

Ovo je čudo!

Na čelu Udruženja Obrazovanje gradi BiH od njegovog osnivanja 1994. je umirovljeni general Armije RBiH, 77-godišnji Jovan Divjak. On je na ovom poslu volonterski i dok neki, tako bar on sam kaže, smatraju da se malo „folira“ sa uspjesima ovog Udruženja, on ponosno grli monografiju izdatu povodom dvadeset godina rada i ponavlja: „Ovo je čudo!“

I jeste. To je jedna od najjačih linija odbrane koje je ikada postavio. Uostalom - može li iko bolje od bivšeg ratnika znati šta znači znanje i obrazovanje? Ne može, jer ratnici najbolje znaju da poslije katastrofe ne ostane ništa osim onog što je u čovjeku – znanje i malo ljudske dobrote, ako je bilo, a to je, opet, dovoljno za novi početak.

Divjak je rođen 1937. u Beogradu. „Od oca učitelja i majke domaćice“, ističe. U njegovoj biografiji stoji da je francuski vojni đak, pisac, romantik, šarmer, intelektualac, građanin, filantrop... Napominje da je Bosanac po porijeklu: „Nisam Srbin, ja sam Bosanac. Mi smo iz Bosanske Krajine i moj otac je bio učitelj, a ja sam rođen u Beogradu samo zato što je on tada tamo bio na službi“.

Završio je Vojnu akademiju u Beogradu, pa Komandno-štabnu akademiju i Ratnu školu, a kasnije i Štabnu školu francuske vojske. U Jugoslovenskoj narodnoj armiji je radio od 1960. pa je, između ostalog, bio i Titov lični tjelehranitelj. Predavao je u Vojnoj školi u Sarajevu, a od 1984. je bio zapovjednik Teritorijalne odbrane BiH sa sjedištem u Mostaru i Sarajevu. Kao zapovjednik TO, nakon saznanja da JNA preko političkih partija naoružava pripadnike srpskog naroda u BiH, oružje predaje narodu okupljenom oko ideje nezavisne Bosne i Hercegovine i organizatora otpora, a TO BiH praktično postaje Armija RBiH. Zbog te predaje oružja je ranih devedesetih godina u Srbiji osuđen, ali je počeo rat i presudu je bilo nemoguće izvršiti.

Od početka rata bio je praktično drugi čovjek Armije RBiH – zamjenik komandanta Glavnog štaba. Ali, svašta mu se izdešavalо: hapsila ga je vlastita Armija, njegovi podređeni, a on je odgovorio otvorenim pismom javnosti i štrajkom gladi; sinove su mu hapsili i ranjavali pripadnici njegove vojske; mediji srpske strane su ga redovno označavali kao izdajicu srpskog naroda (...)

Kad se svom snagom, voljom i strašću fokusirao na djecu i mlade u martu 2011. ponovo je uhapšen. Ovog puta u Beču, na osnovu difuzne potjernice srpskog Interpol-a, a pod optužbom za ratni zločin počinjen 3. maja 1992. u Dobrovoljačkoj ulici u Sarajevu. Podsjetimo, radi se o koloni vojnih vozila koja je krenula da napusti Sarajevo i zbog koje je general Divjak vikao: „Ne pucajte!“

Nakon njegovog hapšenja, u jednom danu je 60-ak nevladinih organizacija iz cijelog regiona objavilo zahtjev za njegovo trenutno puštanje na slobodu. Pet mjeseci kasnije, Divjak je pušten uz obrazloženje da nema dovoljno dokaza protiv njega. No, iako je međunarodni tužilac u Tužilaštvu BiH 2013. zatvorio istragu uz obrazloženje da nema dokaza protiv Divjaka u slučaju Dobrovoljačka ulica, istragu o navodnim zločinima u tom događaju i dalje vodi Tužilaštvo u Srbiji (...).

toplino.

Kad sam počela studirati i ja sam dobila stipendiju, ali za mene je mnogo važnije što sam tokom svih ovih godina mnogo putovala sa projektima na kojima sam radila: Hrvatska, Švedska, Italija, širom BiH... Mi imamo jednog roditelja i mama nema nikoga s kim može podijeliti tugu, brige, troškove, ali Udruženje je preuzeo dio brige za nas i mi smo neizmjerno zahvalni za to“.

Zijad Buljubašić iz Zavidovića je na samom kraju studija na Građevinskom fakultetu u Sarajevu: „Na prvoj godini studija sam video konkurs, a pošto sam

u ratu izgubio oca, zadovoljavao sam kriterije i prijavio sam se. Kasnije sam obavešešten da sam dobio stipendiju. Potpisali smo ugovor u kom su bili i neki uslovi kao da redovno polažem ispite, da ne smijem izgubiti godinu i da učestvujem u akciji prodaje kalendara jer se i tako skuplja novac za rad Udruženja. Dobio sam i imena donatora i rečeno nam je da im, ako hoćemo, napišemo pismo zahvale (...)

Stipendistica Dijana Sučić iz Travnika studira pravo u Mostaru i neki način već vraća uloženo u nju: „Dok sam bila učenica srednje škole,

pisala sam za časopis *Prevenitivo* nevladine organizacije Narko ne i pravila sam intervju sa gospodinom Divjakom. Tako sam saznašala za Udruženje, kasnije sam aplicirala na konkurs za stupendije i prvo sam dobila stipendiju za srednjoškolce koja iznosi 80 KM, a sada, dok studiram dobivam 100 KM. Taj mi novac mnogo znači jer zadovoljim neke svoje potrebe, ali generalno, članstvo u Udruženju mi je podstrek da budem dobar student, da se bavim volonterskim radom i da steknem što bogatije neformalno obrazovanje jer formalno obrazovanje bez neformalnog nije potpuno (...) Stipendista iz Istočnog Sarajeva, u Republici Srpskoj Heleda Nataša studira u Sarajevu (u Federaciji BiH) i stipendiju je dobila kao talentovana učenica nakon što se prijavila na konkurs:

„Ova stipendija za mene ima materijalnu i psihološku dimenziju. Novac mi čini studiranje lakšim, znam da će svaki mjesec to dobiti i to je neka studentska sigurnost, a to što sam članica Udruženja za mene ima poseban značaj jer sam tu upoznala mnogo dobrih ljudi, proživjela mnogo lijepih trenutaka sa njima i često imam mogućnost

da stvorim nove lijepе uspomene, prvenstveno vezane za čika Jovu i ostale zaposlene, kao i druge stipendiste. U Udruženju se mnogo trude da što više stipendista negdje otpuste, a to je možda najljepša i najvažnija stvar pored obrazovanja. U junu sam bila 12 dana u Francuskoj.“

Nataša smatra da među stipendistima Udruženja Obrazovanje gradi BiH nema više učenika, studenata i donatora iz RS jer „vjerovatno ne znaju za Udruženje i stipendiranje“

(Nastavlja se)

Sveštenik koji je bio i ostao čovjek

Piše: Maja Leđenac

Tekst je nastao kao dio projekta *Living Together*, koji sprovode Nezavisno društvo novinara Vojvodine i BH novinari, a koji je finansiran sredstvima Medijskog fonda *Jačanje medijske slobode u Srbiji* Evropske unije, Delegacija Evropske unije u Srbiji. Sadržaj priloga je isključivo odgovornost realizatora projekta i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije

...jer, kako je Golijan citirao Marka Miljanova, junaštvo je kada čovek brani sebe od drugoga, a čoјstvo kada druge brani od sebe.

„Najteže godine života, dramatične i gorke godine, desile su se u Vlasenici, gde je 1992. godine počeo rat u kojem sam se našao kao u mutnom vrtlogu. Slike su mi još u sećanju. Kada je sva ta vojska prolazila gradom u pitanstvu, vici i pucnjavi, vrlo brzo sam u razgovoru s njima shvatio da je autoritet, koji sam izgrađivao prethodnih godina radeći u tom gradu kao sveštenik, poljuljan već u prvim danima rata. Da autoriteta više nemam, najbolje se pokazalo kada sam uzeo dvojicu imama iz džamije, jer su se zatvorili, bojali su se za svoj život i dao im reč da u izdjeljstvovati propusnice za njih kako bi mogli da izađu na muslimansku teritoriju. Nadležni su me primili hladno...”, sa gorčinom u glasu prisjeća se početka rata u Bosni i Hercegovini tadašnji sveštenik Srpske pravoslavne crkve (SPC) u Vlasenici, a danas penzionisani prota, **Milorad Golijan**.

Prema popisu stanovništva u bivšoj Jugoslaviji 1991. godine, u Vlasenici i okolini tada je živelo nešto više od 30.000 stanovnika, među kojima oko 60 odsto Muslimana, a ostatak su bili Srbi. Golijan potiče iz ovih krajeva, rođen je u Žeravici kod Han Pijeska i ni sam sebi ne može danas da objasni kako je moguće da, svega godinu dana kasnije, u ovom delu Bosne više nije živeo gotovo ni jedan Musliman. Mrtvi ili proterani, oni su nestali, a Golijan pamti predratne „komšijske i korektne odnose”.

Tragedija Vlasenice i svih njenih meštana počela je 21. aprila 1992. godine, kada je JNA, odnosno pripadnici Novosadskog korpusa, opkolila grad, razoružala narod,

otpočela hapšenja. Posle rata je otkriven i logor Sušica, svega nekoliko kilometara od centra, u kojem su zatvarani ratni zarobljenici i civilni, ali i žene i deca. U sudskim analima Haškog tribunala, slučaj Vlasenice postepeno je rekonstruisan svedočenjima obe strane, u kojima su žrtve, ali i čuvar logora **Pero Popović**, svedočili o ubistvima i mučenjima.

Tadašnji vlasenički imam **Mujib Ahmetović**, prvi svedok na suđenjima u Tribunalu, rekao je da su se ljudi počeli plašiti, jer su se javno nosile puške, postavljeni su kontrolni punktovi na ulazima u grad, i primećeno je unošenje oružja, pa su organizovani i protesti. „Ja sam tada bio opštinski većnik i pokušao sam u razgovoru sa predstavnicima SDS-a (Srpska demokratska stranka) da upozorim na ta dešavanja i da zajedno smirimo situaciju, ali više nije bilo pomoći. U Vlasenicu su došli neki drugi ljudi”, kazao je Ahmetović.

On je Milorada Golijana upoznao još 1984. godine kada je došao da radi u Vlasenici, u džamiji Hajriji, sada obnovljenoj nakon miniranja u toku rata, a koja se nalazi gotovo preko puta pravoslavne crkve. Kako

• PRIMJER DOBROG: Milorad Golijan

je kazao, od početka su bili u dobrom odnosima, pa su i tih tragičnih dana pokušali svojim primerom da pokažu ljudima ispravan put. Ahmetović i Goljan su zajedno nekoliko puta prošetali ulicama grada, nadajući se da će to biti dobra poruka. „Prošetali smo nekoliko puta, kako bi narod video da smo mi zajedno i da među nama nema problema. Međutim, koliko je to imalo efekta ja ne znam”, rekao je Ahmetović.

Srpska pravoslavna crkva imala je veoma jaku ulogu u kreiranju atmosfere, a kasnije i u samoj podršci ratnim dejstvima tokom sukoba na prostoru bivše Jugoslavije. Umesto da smiruje tenzije, SPC je svoj uticaj i poverenje u narodu uglavnom iskoristila za ratno huškanje, a protiv hrišćanskih uverenja.

Sociolog religije **Živica Tucić** ocenio je da je rat u bivšoj Jugoslaviji imao znatne verske dimenzije, iako neki to i danas osporavaju. „Ni jedna od tri verske zajednice se na početku rata nije snašla (...)

„Ako bi sveštenik stao ispred boraca i rekao im da ne napadaju, na primer, susedno muslimansko ili hrvatsko selo, verovatno bi i njega ubili. Zato su mnogi u ratu bili konformisti”, napomenuo je Tucić.

Ali, na sreću, nisu svi. Sveštenik Milorad Goljan nije puno razmišljao o konformizmu kada je te 1992. godine primio od dvojice vlaseničkih hodža poziv u pomoć. Stao je u njihovu zaštitu i zatražio od tadašnjeg

predsednika opštine **Milenka Stanića** propusnicu za Muniba Ahmetovića i njegovog kolegu **Bega Selimovića**. „On nas je veoma hladno primio i nije nas čak ponudio ni da sednemo. Tražio sam propusnice za ovu dvojicu i on je to odbio, rekavši da su oni neprijatelji i da su radili za islam i Muslimane. Kada nas je otpustio i kada smo izašli na ulicu, odmah su naišla policijska kola i ova dva čoveka odvezli su u SUP. Krenuo sam za njima i u SUP-u sam ponovo rekao da sam tu dvojicu ljudi uzeo na obraz i reč, i da sve što urade njima, slobodno mogu da urade i meni, ja se od njih odvajati neću. Pregovori i razgovori su trajali ceo dan, i na kraju je jedan od njih dobio propusnicu da ode za Kladanj, a drugi je pušten da ode u svoje selo”, ispričao je Goljan.

Hodža Munib Ahmetović ispričao je da su se tog kognog dana sa Goljanom našli ispred zgrade u kojoj su živeli u pola osam ujutru. „Rekao je da će učiniti sve što može. Odveo nas je u staru zgradu rudnika boksita, gde je bila vojna komanda, a gde smo videli i tadašnjeg predsednika opštine. Tražio je propusnice za nas i nikada neću zaboraviti rečenicu koju je rekao, a to je da smo mi njemu na savesti i da ne dozvole da se nama, kao i džamiji, bilo šta desi. Odatle smo otišli u SUP, gde smo zatekli starog načelnika **Radeta Bjelanovića** i novopostavljenog **Maneta Đurića**.

Svi su nam govorili da nam zapravo ne trebaju nikakve propusnice i da se možemo slobodno kretati, ali je bilo primetno, u tom turobnom, ružnom stanju, da na popa već gledaju mrko. Kada smo završili, Milorada su samog pozvali nazad. Šta su mu tada rekli ja ne znam, ali znam da je bio bled kada je izašao i da je prokomentarisao da se boji za sebe, da je nova vlast još gora, ali da će nas odvesti do Kladnja, ako to želimo, bez obzira na sve. Nisam još ni došao do stana, a već su me pokupili policijskim autom u kojem je sedeо i Bego Selimović. Odvezli su nas nazad u SUP, vrlo bro razdvojili i mene ispitivali nekoliko sati. Detalji su mučni, ali kada su mi tražili novac i kada sam rekao da nemam, pustili

su me da odem. Isti dan sam uspeo da izđem iz Vlasenice do svog rodnog sela Skugrići, a kasnije je do mene stigla vest da je pop Milorad uspeo da izvede i Begu Selimovića do Kladnja. Više ga nikada nisam video”, ispričao je hodža.

Za sveštenika Golijana život tek tada dobija novu mučnu dimenziju. Kada se vratio iz Kladnja, zajednica u kojoj je trebalo da nastavi život već ga je označila kao izdajnika. Na osudu je nailazio na svakom koraku, a kod komšija više nije bio dobrodošao. „Prvi komšija mi je rekao da za mene nema više mesta u njegovom dvorištu, jer sam izdajnik i spašavam Muslimane. Povukao sam se u kuću, jer su svakodnevno na mene pljuštale uvrede koje ne mogu ni da prepričam. Ipak, najteže mi je pala uvreda jednog starijeg čoveka, koji mi je prišao na ulici i pitao me koliko sam maraka dobio da bih spasio hodžu iz Vlasenice(...) U okobru je neko vladici (**Kačavenda**) rekao da nisam više poželjan na tim prostorima i naređeno mi je da pokupim stvari i preselim se u Sremsku Mitrovicu”, ispričao je Goljan.

Kao čovek vedrog i razboritog duha, za kojeg prepreke predstavljaju izazov, on je po dolasku u Sremsku Mitorvicu uspeo da za sebe izgradi novi svet i da kroz propovedi i liturgiju, ali ne bez prepreka, osuda i teškoće, okupi ponovo određeni broj ljudi oko sebe u parohiji. Deo života proveo je u Hrtkovcima, gde je od posledica progona i šikaniranja potpuno oslepeo. Spleti sveštenik se ne predaje ni danas, i za sebe kaže da „gnjavi svoje ukućane, unuke i porodicu”, jer uz njihovu pomoć beleži svoja iskustva i misli, te je kao slep čovek objavio već četiri romana.

Nakon gotovo 20 godina, Munib Ahmetović je ponovo progovorio o Miloradu Goljanu, sa željom da ga jednog dana ponovo vidi i da obnove prijateljstvo. Za Golijana kaže da je „primer dobrog, koje na kraju uvek pobedi”(...)

(Nastavlja se)

Goražde: Heroji bitke za ranjenike

Piše: Aleksandar Reljić (Novi Sad)

Na spomen ploči okačenoj na ulazu u Kantonalnu bolnicu u Goraždu, ispisana su imena zdravstvenih radnika, koji su u bosanskom ratu 1992-1995, poginuli radeći svoj posao. Pored dr **Hasana Imamovića, dr Muhameda Pašića, Sabine Pašalić, Mehmeda Živojevića, Alije Kurtića, Satka Čosa i Nizama Halilovića**, tu je i ime jedne Beograđanke - doktorke **Dušanke Vujasić**, koja je nekoliko godina pre rata došla da radi kao stomatološkinja, u tadašnjem Domu zdravlja u Goraždu.

Iako je imala više prilika da izade iz grada, koji je od 4. maja 1992. bio pod opsadom snaga JNA i srpskih paravojnih formacija, doktorica Dušica nije želela da ga napusti, koji je bio pod konstantnom artiljerijskom vatrom. Doktorka Dušanka Vujasić poginula je 27. aprila 1993. u granatiranju goraždanske bolnice, zajedno sa kolegom, takođe stomatologom, dr **Hasanom Imamovićem** (...).

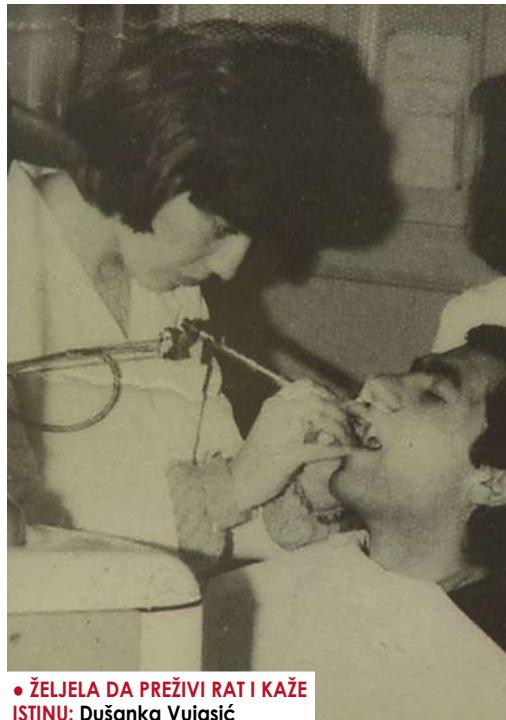
Kroz goraždansku bolnicu za četiri godine rata prošlo je oko 4.500 ranjenih, a samo u prvoj godini, od početka napada na grad do novembra meseca, bolnica je primila 1.700 ranjenika. U goraždanskom Domu zdravlja na početku nisu bili spremni za rat. Prvih dana opsade doneta je odluka da se ranjenici odvoze sanitetom u okolne bolničke centre, koji su bili na teritoriji pod kontrolom srpskih snaga pa i u samu Srbiju i Crnu Goru, do Užica, Pljevalja i čak do Beograda.

To je trajalo prva dva meseca rata, prisjeća se dr **Emir Frašto**, specijalista opšte medicine, koji je danas premijer Bosansko-podrinjskog kantona (...).

Na taj put odlazila je i pokojna doktorica Dušica, kako su je

Goraždani zvali, koja je 25. jula 1992, u jednom intervjuu, objasnila grupici novinara da je ostala u Goraždu „zbog pacijenata i ljudi iz ovog grada“. U video snimku intervjuja se vidi kako objašnjava da je imala prilike da izade iz grada, da i dalje ima mogućnosti da to učini, ali da ne želi.

„Želela bih samo preživeti ovaj rat, da se vratim u Beograd, u Srbiju,

• **ŽELJELA DA PREŽIVI RAT I KAŽE ISTINU:** Dušanka Vujasić

i da kažem tamo istinu ljudima. Ne, ljudima! Želim reći istinu roditeljima, jer moji roditelji ne znaju istinu“, istakla je tada doktorica Dušica.

Vozac saniteta, koji i danas radi taj posao u Kantonalnoj bolnici, **Meho Čano** seća se kada su on i doktorka Vujasić imali problema na Limskom mostu, kod Ustiprače (...).

Kada su došli do Ustiprače, patrola ih je vratila u Sokolac. U Sokocu su Dušicu dva-tri sata ispitivali, „šta ona traži kod

Muslimana i zašto im pomaže”, a Meha nisu dirali. Pacijenta su primili u bolnicu u Sokocu i Dušica i Meho su nastavili put prema Goraždu.

Doktorica Dušica išla je u pratinji ranjenika i sa vozačem kola hitne pomoći Ibrahimom Paradžikom. Ovaj penzioner se priseća da je doktorica imala problema na punktu, kod Rudog, usput do Užica.

Tada su prevozili ranjenika **Ahmeda Adžovića**, nastavnika matematike i direktora tadašnje Osnovne škole *Nikola Tesla* u Goraždu, koji je ranjen drugog dana opsade grada i prevezen u užičku bolnicu. Adžović, koji je i danas nastavnik u istoj školi, koja se sada

zove *Husein ef. Đozo*, kaže da su ih vojne patrole zaustavljale na „pet, šest punktova” (...).

U pratinjama saniteta išao je i pokojni **Predrag Dacić Pero**, čiji su roditelji Jagoš i Joka, poreklom sa Žabljakom, bili učitelji u Goraždu. Odrastao je u tom gradu i bio je oženjen Munirom, sa kojom je imao čerkicu Dijanu. Nije bio medicinski radnik.

“To je bila velika hrabrost i veliki reskir i on je dolazio u bolnicu i pitao šta treba da pomogne i išao je sa

našim vozačima. Teško je prelazio granicu, sa naše strane, a još teže sa srpske strane. Bilo je ljudi koji su pokušali da to urade kao on, i ostave auto, i ostave ranjenike, i pobegnu. Pero je o svakom vodio računa i do bolnice ih dovozio. Dolazio je sa nekom energijom i to je uticalo na sve nas da izdržimo”, priča dr Frašto.

Pero je jednom spasio vozača Meha Čana, kada su se vraćali iz Pljevalja, gde su u bolnici ostavili jednu ranjenu ženu. Nosio je beli mantil na kojem je pisalo dr Emir Frašto.

„Na izlazu iz Pljevalja, kroz onu šumu, sretne nas **Milun Kornjača**. Ništa nas nije dirao, sjećam se dobro da je bio ranjen. Uzeo nam je auto, sjeo pored nas vojnik Perendija i mi smo došli do Mostinje. Moje su auto uzeli i očerali i prebacili nas u milicajska kola i došli smo u Čajniče. U Čajniču smo stajali pred komandom i rekli su nam da čekamo Miluna da odluči šta će sa nama biti”, ispričao je Čano (...).

U to vreme užička bolnica je bila prepuna ranjenika iz Srbije, koji su pored ratišta iz Bosne, bili i sa hrvatskog ratišta, ističe Ahmed Adžović, kojem je teško da se priseća kako je kao ranjenik prebačen iz Goražda u Užice (...).

„Postojale su razne formacije, a posebno su bile opasne paravojne formacije i teško je bilo biti Bošnjak ili Musliman u to vrijeme u Srbiji, a posebno u Užicu, jer je to ipak taj pogranični dio, gdje je dolazilo puno ranjenika sa svih strana“, kazao je Adžović.

Ranjeni nastavnik je tada stigao do Subotice, ali nije mogao da pređe granicu jer nije imao dokumenata. U međuvremenu, video je na televiziji vest da je grupa od dve i po hiljade kozlučkih prognanika, vraćena iz voza sa graničnog prelaza u Subotici i da se nalazi na Palićkom jezeru.

„Tu su čekali da im se izdaju dokumenti po skraćenoj proceduri, jer su Mađari pristali da ih puste da uđu i nastave put u treće zemlje. Vidio sam šansu da se umiješam

među njih i uspio sam da uzmem pasoš i da izadem iz Srbije”, rekao je Adžović.

Pre toga, pozvao je telefonom stare prijatelje iz Sombora, **Mladu** i njegovu suprugu **Gordanu Vlaisavljević**, objasnio im situaciju, našli su se i od Vlaisavljevića je pozajmio novac za put.

„Oni su odmah došli do mene i posudili mi 500 švajcarskih franaka. Odveli su me u jedan restoran na ručak i eto, srećom, nakon pet mjeseci i sedam dana, preko Mađarske i Hrvatske i na kraju preko Grepka, uspio sam se vratiti u Goražde svojoj porodici”, ispričao je Adžović.

Vlaisavljevići su godinama letovali sa Adžovićima u Baošićima i družili se, i oni i njihovi sinovi. Kada se u proleće 1992. Ahmo javio Mlađi iz Subotice, to je za Vlaisavljeviće bilo veliko iznenađenje, jer je u Goraždu rat (...).

Nakon rata, Vlaisavljevići su dobili telefonski poziv iz Beča, od jedne žene iz Goražda, koja se predstavila kao Adžovićeva komšinica i da ima poruku od Ahma.

„Dao joj je novac i zamolio je da nam ga pošalje i da nam tako vrati pare. I sad da li je umesno, da li nije, svi mi imamo takvih slučajeva da u našem gradu, kada nekome nešto učiniš, da posle okrene glavu i da se i ne osvrne na to da li je dužan. Ovo je stvarno bila pomoć na koju nismo računali da se vrati. Eto, pošteni ljudi”, priča Mladenova supruga Gordana.

Ahmovi pismi zahvalnosti Vlaisavljevići čuvaju i danas i Mladen kaže: „To ostaje istorija... za našu decu. Veliko je zadovoljstvo pomoći čoveku u nevolji” (...).

Dr Dušanka Vujasić poginula je 27. aprila 1993, u 37. godini života, od granata ispaljenih iz VBR-a, koje su doletele iz pravca Foče. Bila je u šestom mesecu trudnoće. Nije odmah izdahnula, ali kolege nisu uspele da spase ni nju, ni bebu.

(Nastavlja se)

Čovjek zbog kojeg smo ostali živi...

Piše: Marko Rogićević (Banja Luka)

Prvi put nakon 22 godine, Dragan Iveljić je na istom tavanu, odakle je kao devetogodišnjak gledao ubistva komšija, javno ispričao sve što je vidio tog kognog dana. To je kaže priča o zločinu, ali i prije svega o čovjeku, Dušanu Raduloviću, na čijem je tavanu Dragan pronašao spas od sigurne smrti, zajedno sa tada petnaestogodišnjom sestrom i roditeljima. Osim njih, na tavanu kuće Dušana Radulovića tri dana krilo se još nekoliko hrvatskih porodica.

Krvavi pir nad Hrvatima iz Rašljana i Briševa kod Ljubije počeo je 23. jula 1992. godine. Ubijeno je tih dana na desetine civila. Jedina oaza spasa za Hrvate iz sela bili su mali tavan i velika srca Terezije i Dušana Radulovića. Dragan Iveljić držao je u sebi tešku tajnu, ratnu trauma iz djetinjstva 22 pune godine, a sad želi da, kako reče, skine ljagu sa komšije, koji je u ratu spašavao živote nevinih, a potom bio neopravdano optužen da je ubica.

Selo Rašljani nalazi se u prijedorskoj opštini u Bosni i Hercegovini... Nakon pragovima, njivama... u samo dva dana ubijeno je na stotine civila, djece i žena.

Dragan Iveljić je sa sestrom i roditeljima, samo pukom srećom i zbog čovječnosti komšija, preživio tri dana pakla koji se bio spustio na njegovo selo. Zatekli smo ga u malom šumskom gaju na tromedi sela Raljaš, Zecovi i Brišovo...

„Kada dođem u Raljaš, prvo dođem kod Dulinice, zagrlim je, poljubim, pitam za zdravlje, tako da bi i ovaj razgovor trebao tako početi”, govori mi Dragan dok ulazi u dvorište Tereze Radulović. Grli je, ljubi. Pita za zdravlje. Pokazuje mi rukom prema vanjskim stepenicama na kući i govori: „Na tom tavanu sam

spavao tri dana, ja i još bar dvadeset komšija”.

„Na ovom tavanu je zapravo najbitniji dio priče o Duli. Upravo na ovom tavanu, na kojem smo sada, Dušan, koga smo zvali Dule, spasio je 25-oro ljudi minimalno. Bilo nas je i 30-oro, što djece što staraca. Bilo nas je svih generacija. Imao sam u to vrijeme osam i po godina. Kad smo završili kod Dule na tavanu, bilo je to tačno na rođendan mog pokojnog tate, 25. jula 1992. godine.”

Sve je počelo, priča Dragan, 23. jula 1992. godine kada je vojska došla u selo. U selu Raljaš tada je živjelo oko 600 stanovnika. Prema popisu iz 1991. godine, više od 90 odsto je bilo katolika. Sličan nacionalni sastav mještana bio je i u susjednom selu Brišovo. Kako nisu nikoga provocirali, nadali su se, kaže Dragan, da ih niko neće dirati. Sjeća se kako majka nije htjela da posluša brata koji ih je godinu dana ranije zvao da dođu kod njega u Hrvatsku, „predosjećajući zlo koje se spremala BiH”.

Crne slutnje su se obistinile. Vojska je nedugo nakon što je ušla u selo počela da obilazi kuće i uzima hranu i stoku. Prvo je počinjen težak zločin u Briševu. Pobili su 68 Hrvata (...) Nije ni slatio da su neki od tih ljudi u uniformama pobili njegove komšije. Svega je, kaže, postao svjestan tek kada je pred njihovu kuću došao prijatelj starijeg brata, Milenko Radulović, i rekao njegovoj majci da „kupi djecu i bježi” (...)

Tavan kuće Radulovića ubrzo je

Tekst je nastao kao dio projekta *Living Together*, koji sprovode Nezavisno društvo novinara Vojvodine i BH novinari, a koji je finansiran sredstvima Medijskog fonda *Jačanje medijske slobode u Srbiji* Evropske unije, Delegacija Evropske unije u Srbiji. Sadržaj priloga je isključivo odgovornost realizatora projekta i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije

postao utočište za sve Hrvate koji su uspjeli da pobegnu iz svojih kuća prije dolaska vojnika (...)

Tri dana oko trideset ljudi, žena, djece, staraca krilo se na Dulinom tavanu. Tu su jeli, spavali, preživljavalii. Samo nekoliko ljudi je znalo da je Dule pružio utočište komšijama Hrvatima. Drugog dan uslijedio je šok, ali i strah, za sve koji su se krili na tavanu. Dulu i njegovu ženu Tereziju pokosila je vijest o pogibiji sina jedinca.

„Ovdje su bili Iveljići, Žunići, Komljenovići, Kneževići i još jedni Iveljići. On je pošao da obide komšije Antu i Josu. Sramota je, rekao je, moram ih obići, njihova djeca su u našoj vojsci. Tako je rekao i otisao. Nije prošlo deset minuta

Možeš li razumiti veličinu čovjeka, ubiju ti sina jedinca, a ti skrivaš, 25-30, kako su nas zvali ustaša, čovjek je van sebe rastrojen, da traži život za život, ali mi smo tu bili i nismo osjetili ni trenutak mržnje ili želje za osvetom. I tako skrivaо nas je, a puno se o čovjeku blatio poslije toga. Optužen je za ubojstvo, dvoje komšija, a to nije tačno.“

Nakon završetka rata u različitim novinama, ali i knjigama posvećenim stradanju naroda u prijedorskoj regiji, pojavile su se tvrdnje da je Dule ubio dvoje komšija. Opužbe su bile teške, pogotovo kada ih je izgovarala čerka ubijenih. Dule je, priča Terezija, to teško podnosio. Opisuje nam kako je njen pokojni suprug spašavao i komšinicu Nevenku

to neću, gubi se iz mog dvorišta.“ I ode ovaj, ostade Nevenka, ne ubiše je. On je kasnije, nakon tih optužbi samo znao reći: ‘Znaju moje komšije i bog da nikoga nisam ubio.’ To što piše, kažu ima u nekoj knjizi, da je Dule ubio komšije, ma to je, glupost, to je žalosno. On je samo govorio: ‘Sačuvao sam koga god sam mogao. Ubio nisam nikog’”.

Umro je prije šest godina pod sumnjom za hladnokrvno dvostruko ubistvo. Njegovo ime je osramoćeno. Navodno su vojnici pred Dulu doveli dvoje starijih ljudi, muslimana, da ih ubije kao osvetu za ubistvo sina.

Preko tih priča i sve ozbiljnijih optužbi nije mogao da pređe Dragan Iveljić. Želja za istinom bila je jača od traume sa kojom živi od svoje devete godine: “Ovdje ima jedan mali prozor, nije bilo ovog drveta ispred prozora. Ja i sestra gledali smo, tačno se vidjela njihova njiva i kuća. Ti su ljudi, koje smo zvali Đulov i Đulovica, imali više od sedamdeset godina. Izveli su ih iz kuće. Čovjek je bio star i bez noge, imao je drvenu nogu. Mi smo vidjeli da ih oni vode od kuće preko njive prema nama. Ja i sestra gledali smo kroz prozor. Dovedoše ih na livadu, dođe taj oficir, stade pred njih... Ne čuješ šta pričaju. Ono što sam video je kako ima futrolu sa pištoljem za pojasev. Samo je stao na metar od njih, potegao je pištolj i u čelo - bum, bum, jedno pa drugo. Oni su u tom trenutku pali. Tijela su ostala, oni su otisli. Za ta ubistva optužili su Duleta. Ja i sestra vidjeli smo, to nije Dule uradio”(...)

Izbjegli iz Raljaša i Briševa svake godine se okupljaju u selu. Većina prvo što uradi kada dođe, ode da obide i poljubi Tereziju Radulović. Kako je prije rata u tom kraju živjelo gotovo 1.000 ljudi, a sada svega stotinjak, mjesto je pusto i zaboravljen. Međutim, djelo Dušana Radulovića živi u mislima spašenih i njihovih porodica (...)

(Nastavlja se)

• PRONAŠAO SPAS NA TAVANU DUŠANA RADULOVIĆA: Dragan Iveljić

začula se pucnjava. Javljuju mrtav. Ubijen iz zasjede, od muslimana”, sjeća se Dragan.

Vijest o pogibiji Dulinog sina, priča, uz nemirila je sve koji su se krili u njegovoju kući. Uplašili su se osvete. U momentu kada je stigla vijest o ubistvu domaćinovog sina na tavanu je, prisjeća se Dragan, zavladala neprirodna tišina, čak su i djeca prestala da plaču: „Dulin sin Zoran ubijen je jedno kilometer od kuće, a samo par dana ranije u Hambarinama mu je ubijen i zet.

od sigurne smrti. U vrijeme dok su krili komšije, oko njihove kuće bilo je desetine do zuba naoružanih vojnika.

Jednu ženu su vojnici htjeli izvući iz dvorišta, Nevenka se zvala. Jedan je lapio za ruku vuče je, a moj Dule za drugu i ne da. Kaže: ‘Nevenka, ovdje ostaješ neće te niko dirnuti u mom dvorištu, ne ispred moje kuće.’ Kaže njemu taj vojnik: ‘Ubiću i tebe i ženu ti.’ A njemu Dule: ‘Hajde ubij, ali ne zaboravi imam i ja pušku, ali ja

Deminjerka mekog srca

Tekst i foto: Željka Mihaljević (Livno)

Tekst je nastao kao dio projekta *Living Together*, koji sprovode Nezavisno društvo novinara Vojvodine i BH novinari, a koji je finansiran sredstvima Medijskog fonda *Jačanje medijske slobode u Srbiji* Evropske unije, Delegacija Evropske unije u Srbiji. Sadržaj priloga je isključivo odgovornost realizatora projekta i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije

Mina te ubija fizički, tjelesno, a mene je moj grad ubio duševno. Činjenica da vam je 51 godina, da ste dva desetljeća samohrana majka šestero djece, teška je sama po sebi. A kada se na sve to dodaju teška ratna i poratna vremena, pa i današnja kroz koja BiH skupa sa svojim stanovništvom prolazi, onda sve to treba pomnožiti nebrojeno puta. I kao da sve to nije bilo dovoljno za junakinju naše priče, jedini posao koji je mogla dobiti je po život opasni posao deminera.

Zbog rada na različitim područjima svako malo je po mjesec-dva izbivala iz kuće, za djecu se brinula njena ostarjela majka, a životne nedaće, poput bolesti djece, pa i one najteže, sustizale su je nesmiljeno. I sami biste se, da ste imali tu (ne)sreću u životu, zapitali „što sam ja komu zgriješila, pa da mi se ovako vraća?“, a svjesni ste da niste zgriješili ništa, naprotiv. To se svako malo zapita i **Davorka Vrgoč**, Livanjka koja je rodni kraj branila s puškom u ruci, ali i pomažući nevoljniciima.

Kućni odgoj i vjera nisu joj dopuštali da ljude dijeli ni po naciji, ni po tomu na koji se način mole Bogu, te su njenu humanost i pomoć kroz četiri ratne godine (a i kasnije) osjetili i Hrvati izbjeglice, i Srbi koji su čekali na razmjenu, izbjegli Bošnjaci a i oni domaći, susjedi „u potrebi“. Rekli bismo ništa neuobičajeno za normalne ljudi, no, kada to stavimo u nenormalni kontekst ratnog kaosa, povampirenih strasti i izama svake vrste, te sve to začinimo Davorkinom pripadnošću HOS-u, ta kombinacija gotovo da je nezamisliva i sa sadašnjeg stanovišta, a kamoli ondašnjeg, ratnog, jer je to, na žalost za veliki broj ljudi, bilo ravno veleizdaji.

Upravo to je i po Davorkinu mišljenju jedan od osnovnih razloga

što u svom rodnom gradu ni nakon rata nije mogla dobiti nikakav „normalan“ posao, a valjalo je prehraniti obitelj. „Normala“ se ogledala u bilo kakvom, pa i fizičkom poslu, samo da majka ostane kod kuće, uz svoju djecu, četiri kćeri i dva sina.

„Shvatila sam da ne mogu dobiti posao u Livnu, zbog mojeg načina života. Gledala sam uvijek čovjeka kao čovjeka. U humanitarnom radu nikada ni kune, ni marke, nisam zaradila. Hvala Bogu, vjerojatno mi se to vraća na način da, premda iz dana u dan idem među mine, preživljavam. Vjerojatno mi i Bog plaća na taj način,“ bile su njene riječi koje nam je izrekla, sada već davne 2003. godine.

Umorna od nerazumijevanja i odbijenica za posao, patnja ove nesretne žene ogledala joj se na licu, a riječ zastajala u grlu.

Godinama kasnije ponovno razgovaramo na istu temu. Kaže, da kada je prije sedamnaest godina (1997) otišla na dvomjesečni tečaj pri UN-u, mislila je da će se deminerskim poslom baviti samo par mjeseci...

„Tečaj su stranci plaćali po 1.200 maraka mjesечно, što nisu bili mali novci u ono vrijeme. A ja sam trebala novac kako bih opremila djecu u školu. Dolazila je i zima, pa sam samoj sebi govorila neka me još malo, treba nabaviti zimnicu i sve druge potrepštine za kuću... i eto, već sedamnaest godina sam s minama.“

Vraćamo se ratu. Davorka se okružila slikama, pismima, uspomenama... Ne zna koje prije da pokaže, a prve izbjeglice bile su iz Karlovca, pa onda iz Vukovara... u Hrvatskoj je bjesnio rat, u BiH se „ljljaljao“, a Davorka se sa skupinom žena organizirala u Udrugu žena protiv rata. Potom je planulo u BiH, te jadu, nesretnim ljudima, spaljenim ognjištima, egzodusu izbjeglih..., nije

bilo kraja. A ni ljudskoj zloći, činilo se, no, na sreću ni ljudskoj dobroti.

Čita pismo Đane Kapetanović iz Jajca. Prisjeća se susreta s njom, u rujnu 1992.

„Mojoj Antoniji je bio rođendan, nosila sam tortu u rukama. Htjela sam počastiti žene s kojima sam u našoj

Marijom Pilić, koja danas živi u svom Bugojnu, doznajemo kako je ona sa suprugom i kćerkom u Livno došla s vrećicom u ruci(...)

„Kad je iz Bugojna sa svojom obitelji izašla moja prijateljica Zdravka Špirić, nisu imali gdje. Smjestila sam ih kod sebe“, priča

paru, prijateljima iz Bugojna, srpskoj obitelji Đerić. I oni su trebali ići u razmjenu, pa su mjesec dana bili kod Marije u njenom livanjskom domu.

„I oni su zavoljeli Davorku, a ja sam sa Snježom odrasla. Otišli su u razmjenu, za Novi Sad. Davorka je bila sa mnom, zajedno smo ih ispratili..., veza je ostala i danas, drago mi ih je i čuti i vidjeti“, kazala nam je Marija, a Davorka u hrpi pisama i fotografija izdvaja Snježanina pisma (...)

„Snježana Đerić sa svojom obitelji i Zdravkin svekar, Vaso Špirić, u razmjenu su otišli preko Kupresa. Marija i ja smo došle sa njima negdje do linije razgraničenja između Šujice i Malovana. Preuzela ih je naša policija i predala Srbima. A prije toga su Đerići razmijenjeni između Bugojna i Livna, ARBiH ih je predala...“, priča Davorka i prisjeća se i starih osoba srpske nacionalnosti koje su boravile u sportskoj dvorani u Livnu, a došli su iz Glamoča, Drvara i Donjeg Vakufa. Kada su pripadnici HVO-a ušli u Glamoč i ostala mjesta, zatekli su ih i prebacili u Livno (...)

I danas se bavi humanitarnim radom. Dugo godina kroz Misiju bez granica, pa u Udrzi Sv. Vinka Paulskog s ostalim ljudima dobra srca obilazi stare i napuštene, bez obzira na vjeru i naciju, a humanitarna je i priroda samog njenog posla, deminerke (...).

Za Davorku je najlakše ući u minsko polje. Tada se isključi od svega, onoliko koliko može, naravno. Dogode se krize, no tada zatvori oči, isključi razmišljanje i postaje robot. Braneći svoje, brinući za druge, promaklo joj je da se pobrine za sebe, pa premda je završila srednju ekonomsku školu, položila cijeli niz tečaja, od onog za računare, do deminera i osobe koja može educirati djecu i odrasle o opasnostima koje kriju neeksplodirane naprave, nije „na vrijeme“ osigurala radno mjesto (...)

(Nastavlja se)

udruzi humanitarno radila. Naišao je vojni policajac i zamolio me da pomognem njenoj obitelji. Đana je bila s mužem i troje djece. Upoznali smo se na ulici. Sjela sam s njima, djeca su plakala, pojeli smo tortu na ulici, što će... i odvela sam ih do Azre Feta u njezin stan. Primila ih je dok ne nađu smještaj, a na kraju sam ih odvela svojoj kući u Rapovine“ (...)

Ratne 1993. godine u kolovozu mjesecu, kada joj sinu Stipu nije bilo ni 40 dana, Davorka se ponovno sa ženama „bacila“ u humanitarni rad. Tada je Bugojno „palo“ i valjalo je primiti izbjegle.

„Tada sam primila obitelj Vidović, bilo ih je petoro, a uz njih i obitelj Pejak, dvije sestre, drugi dio obitelji ostao im je zatočen u Bugojnu. Preko obitelji Vidović upoznala sam i Mariju Pilić, s kojom sam se sprijateljila. Puno mi je draga, bila je i krizmana kuma mojoj Antoniji. Kasnije sam i nju uključila u humanitarni rad.“

Davorka pokazuje slike na kojima je bila gotovo nerazdvojna trojka - ona, Marija i Zdravka Špirić.

U telefonskom razgovoru s

Davorka.

Zdravka danas živi u Americi. S njom smo uspostavili kontakt mailom. Ne želi o Davortki pričati ovako, bezlično... doći će, kazala je, na odmor u kolovozu, želi vidjeti i Davorku, pa će doći iz Bugojna i u Livno. Onda ćemo o svemu govoriti. O Davortki i njenoj dobroti ne smije se šutjeti, ljudi moraju znati kakva je bila... No, Zdravku su njeni obiteljski problemi spriječili u dolasku, a o njoj i njenoj obitelji razmijenili smo koju s Marijom i Davorkom.

„Sa Zdravkom sam se upoznala, točnije, ona je mene našla na preporuku svojih Bugojanaca jer joj je trebao smještaj i hrana za djecu. Bilo je to 1994. Zdravku (Hrvatica) i njenog muža Boru (Srbin) i dvoje djece nisu blagonaklono gledali, uvjetno rečeno, ni s jedne strane. S njima je bila još jedna četveročlana srpska obitelj. Čekali su razmjenu i nisu imali куд. Bili su u mojoj rodnoj kući u Kablićima, a sa njima i moja majka.“

(...) U razgovoru s nama, Marija nam je govorila i o drugom bračnom

Tragovi ljudskosti u zločinu

Piše: Samra Salihović (Sarajevo)

Surovost i monstruoznost rata u Bosni i Hercegovini dokazuje i činjenica da je u njemu stradao i veliki broj djece. U Prijedoru je pred očima roditelja strijeljano 102 djece, a najmlađe je imalo tek godinu dana. Pripadnici vojske i policije RS-a, koji su počinili ta monstruoza djela, nikada za to nisu odgovarali ni pred jednim sudom. Preživjeli roditelji i danas se bore za djelić pravde - da ubice njihovih najmilijih stigne zaslužena kazna. Jedino zbog toga, kažu, žive.

U selu Zecovi kod Prijedora ne postoji nijedna porodica koja nije izgubila makar jednog člana porodice. Havi Tatarević u julu 1992. godine srpske snage ubile su muža i šest sinova. Fikret Bačić je izgubio cijelu porodicu - djecu, suprugu, sestre...

„Moja tragična priča počinje 25. jula 1992. kada mi je streljana kompletan porodica. Njih 33 izvedeno je iz porodične kuće u selu Zecovi, zaseok Gradina i tu su ih streljali pripadnici srpskih vojnih i paravojih formacija. Od toga dana pa do danas mi tragamo za njihovim tijelima koja su odvezena u nepoznatom pravcu. Nismo ih uspjeli pronaći iako smo se obraćali mnogim institucijama. Ubili su mi kćerku Nerminu, koja je tada imala šest godina i sina Nermima od 12 godina, zatim suprugu, majku, tri snahe, strinu, stričeviće, stričevke, bratićine... Od njih 33 strijeljanje je preživjelo troje djece. Stričević je uspio pobjeći im pored kuće i sakriti se. Drugo dvoje djece je bilo lakše ranjeno. Ujutru, nakon što su završili streljanje, zapalili su kuću u kojoj su bila ranjena djeca, međutim izgorjela je samo zavjesa, a sintetički pokrivači, koji su bili na kaučima, na kojima su ležala djece, nisu ‘htjeli’ gorjeti. Prebacili su ih u bolnicu

u Prijedor gdje su dobili potrebnu medicinsku pomoć. Kasnije, kad su se oporavili, po njih je došao djed koji ih je odveo u Njemačku. Jedno od njih i sada živi u Njemačkoj, a drugo, sad već odrastao čovjek, vratio se i živi u Prijedoru“, priča Fikret Bačić.

Na svojim plećima Fikret nosi ogromnu tugu. Nosit će je zauvijek. Nju povećava činjenica da je u svom nastojanju da pronade tijela članove svoje porodice gotovo sam. Bio je u svim nadležnim institucijama: od opštinskih, preko kantonalnih, do državnih. Optužnica protiv počinitelja ovog zločina nikada nije podignuta, iako se njihova imena znaju:

„Najžalosnije je što su imena osoba koja su izvršila taj monstruozni zločin, a prepoznata su četvorica, data i Sudu i Tužilaštvu BiH. Međutim, do danas nikad nisu ni saslušani, a ni procesuirani. Nisu bila samo četvorica, bilo ih je više, ali četvorici se znaju imena i preživjeli svjedoci će ih prepoznati na suđenju. Jedno od preživjele djece je dalo izjavu tužiocu

- SPASIO GA
- KOMŠIJA
- SRBIN: Zijad
- Bačić

Tekst je nastao kao dio projekta *Living Together*, koji sprovode Nezavisno društvo novinara Vojvodine i BH novinari, a koji je finansiran sredstvima Medijskog fonda *Jačanje medijske slobode u Srbiji* Evropske unije, Delegacija Evropske unije u Srbiji. Sadržaj priloga je isključivo odgovornost realizatora projekta i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije

nad zločinima

u Sarajevu, ali taj tužilac nije ništa pokrenuo. Ja ne odustajem i neću odustati dok sam živ...“

U selima Čarakovo i Zecovi 23. jula 1992. godine u njihovoj akciji ‘čišćenja’ ubijeno je oko 800 mladića. To nije mali zločin. Pogotovo ukoliko imate u vidu čijenicu da je na području Opštine Prijedor ubijeno oko 3.300 civila.

U selu Zecovi razgovarali smo sa Zijadom Bačićem. Gledao je kako mu strijeljavaju dva mlađa brata, sestru i majku. On je preživio pukom srećom, nakon čega ga je danima krio komšija Srbin. Njegovu isповijest slušali smo pored spomen ploče na kojoj su upisana imena 31 člana njegove porodice. Svi oni pobijeni su u noći 25. jula 1992. godine.

„Živio sam ovdje sa ocem, majkom, tri brata i sestrom. Početkom rata iz našeg sela odvodili su komšije Bošnjake pod izgovorom da ih vode na informativni razgovor. Međutim, oni se nikada više nisu vratili. Svi stariji od 18 godina su odvedeni

iz sela, a među njima moj otac i najstariji brat. Ja sam ostao sa majkom, sestrom i dva brata. Imao sam tada 15 godina. U komšiluku je bilo još 29 žena i djece, mojih najbližih rođaka. Zbog straha od vojske, koja je danima vršljala po selu, svi smo zajedno noćivali u kući mog strica, ali i preko dana smo se držali blizu.

U noći 23. jula 1992. začula se pucnjava u selu. Vidjeli smo da jedna kuća gori. Pred kuću u kojoj smo mi bili došao je vojnik i viknuo: ‘Ima li koga?’ Strina je izašla i rekla: ‘Ovdje su samo žene i djeca.’ Držao je u rukama automatsku pušku i naredio: ‘Izlazite svi napolje!’ Došlo je još vojnika, svi su bili zamaskirani.

Krenuli smo u dvorište. Ja sam bio zadnji. Zastao sam na stepenicama da nađem cipele. Vojnici su počeli rafalno pucati. Čuo sam vrisku žena i djece. Pobjegao sam i sakrio se iza kuće. Za par trenutaka svi su bili mrtvi, među njima moja majka, dva brata i sestra, stričeviči, strina... Te

noći ubijeno je petnaestoro djece, a najmlađe je imalo nepune tri godine. Kad su prestali pucati, jedan vojnik je s pištoljem prilazio onim koji su davali znake života i ponovo pucao u njih. Bio sam u šoku. Sjećam se, nisam plakao, samo sam mislio gdje da idem, gdje da se sakrijem...

Otišao sam kod prvog komšije Ibrahima Bačića. U njihovom dvorištu sam zatekao ženu i na nju naslonjeno dvoje djece u lokvi krvi. Bili su mrtvi. Sjeo sam na njivu ispod kuće i odlučio da spas potražim kod komšije Srbina. On je bio otac mog druga s kojim sam išao u

školu osam godina. Pokucao sam na vrata i ispričao šta mi se dogodilo. Primio me je u kuću. Kod njega sam bio osam dana. Čuvaо me je i vodio brigu o meni“, priča Bačić.

I nakon 22 godine od masakra u Zecovima, Bačić se sjeća svakog detalja vezanog za taj strašan događaj (...)

U međuvremenu, čovjek koji je skrivaо Zijada saznaо je da je njegov stric živ i da se nalazi u blizini Prijedora: „Saznaо je i da su mi otac i najstariji brat živi i da su zatvoreni u logor. Kad je saznaо da je moj stric živ i gdje se nalazi jedne noći me je odveo do glavne ceste, Sanski Most – Prijedor, gdje nas je čekao komšija, takođe Srbin, koji me je odvezao kod strica.

Bili smo u jednoj kući petnaestak dana, a onda smo se kamionom, preko Vlašića, prebacili u Travnik. Stric, koji je bio profesor u Prijedoru, poznavao je puno uticajnih ljudi. Pomogli su nam da se prebacimo u Rijeku. Iz Rijeke smo otišli u Njemačku. Kad je otac izašao iz logora, preko Karlovca je i on došao u Njemačku. Brat je duže bio u logoru Trnopolje i kada su iz njega puštene žene i djeca i on je uspio s njima da izade i dođe do Travnika. Čitav rat je bio u Travniku i ostao je živ“.

Zijad kaže da ne može otkriti ime čovjeka koji ga je danima krio i sačuvao mu život zbog bezbjednosti njegove porodice: „Komšija koji me je krio i njegov sin su ubijeni, međutim njihovo ubistvo nikad nije rasvijetljeno. Za mene, svi Srbi nisu isti. Svaki zločinac ima svoje ime i prezime i ne mogu se svi kriviti za zločine koji su pojedinci počinili. Imam dvoje djece, koja su kao i ostala djeca radoznala. Pitaju zašto su ovde nalazi spomen-ploča, zašto su njihovi rođaci ubijeni, šta su bili krivi, ko je to učinio...? Pokušavam im objasniti, a da kod njih ne izazovem mržnju, jer mržnja nikom ništa dobrog nije donijela. Stvari treba postaviti tako da ova djeca imaju budućnost i ne dožive ono što smo mi doživjeli“.

(Kraj)

